

МАРИНО ТАРТАЉА: INTERIEUR.

50 У ЕВРОПИ

БЕОГРАД МАРТ 1929.

МАРТОВСКА СВЕСКА

50 У ЕВРОПИ

РЕДАКЦИЈА И УПРАВА
Курсулина ул. 40.

Уредник :
ЗВЕЗДАН ВУЈАДИНОВИЋ

Убеђени смо да стојимо пред животом
наше сенке па ипак се не устручавамо да
јој у тој залеђености откријемо лице.
(.)

Ограђујући се од сваке иницијативе, не спутован тенденциозношћу ни бојом књижевне традиције, вођен једино жељом да задовољим, у колико ми год буде могуће прозирну конструктивност духа, елиминишући сваки сми-сао звуку или речи (у говорном значењу), говорећи језиком дечијих жеља и случајно расутим гестовима при пролазу, при скоку, наслућеним у несвесним за увек ишчезлим покретима једнога давленика, остајем као гоњен и зрачен сав у сфери овога догађаја, овога тренутка пуног мира сплетеног у овом магловитом предграђу неразумљивог хотења.

Спречен од себе да будем у ставу ових речи виђених и доживљених. Из чијих уста? Из чијег израза тела.! Без директног учешћа свести размахнут неразумљивим ходом ван стаза ових редова, остајем запрепашћен пред изненадно пуклим простором!

Чврсто спојен ван своје воље за судбину ствари, жртва сам сагоревања њихове близине.

Схваћен као црно као бело у боји једног квадрата, у слици вечно непостојаној остаћу увек везан за постојање тог гласа за плач тих корака. Ма каква помоћ десно или лево претставља неопходност при овом изненадном стајању где се никада није мислило на застајкивање, на успорено дисање, у овом рашћењу речи, које иду тако благо откинуте из растресеног чекања, из ове откривене боје.

Присутност ма чија била би свирепа при овом грањању запаљених сенки у овој немој игри у магли нечијих упорних руку. (Самом том речју исказаном она је неизбежно везана за своје непостојање.)

Речи одвојене од нас живе ван ритма саме за себе (Ритмови су виђени у изломљеној бистрини). У зелено тапцираној соби свести спречен је сваки наслућујући сигнал на тегобно рађање ове идеје и тренутак гушења неминован је у томе затвореноме диму, диму од свести.

Говор о уметности је: све се започиње као без нас. Ако смо и уверени за уметност да постоји, као такву неможемо је везивати за наш свесни живот а најмање лепити јој ознаке и плести скице (Trade Mark).

Огњена земља

За Сл. Кушића и П. Васића.

Тамно је. Над овим буђењем увек завесе киша. Улицом суморан, жута су окна кућа. Идем и носим као грч једно име које не смем да изговорим. Зашто ме питају да ли је то била девојка или лађа! Кадгод те видим сетим се да треба да се убијем, за жарке, за тужне, уморне наше очи. Остала је само побеђена даљина и зоре источних река. Застајем. Да ли су то облаци, шум грозно узнемирених трансалпијских возова или црне пруге длана! Увек само оно што није данас, што неће бити сутра, што неће бити никад. Убијам се због црних језера ноћи овде, где престају кораци и тишина побеђује друмове, за варнице сунца на твојој коси. Одлазим. Далеко је Огњена земља! Пољубићу овај ветар над океаном и заборавити луку у коју се не враћа. Пламен сам ватре што гори на обали. Речи, те злокобне и чудне речи, заменили су семафори на пругама. Идемо, вијадукти се савијају као да су од картона. На улицама су дигли барикаде али сам ипак носио крв на образу — кажу да сам се грозно смејао! Један угљени рудник потмуло гори. У последњем моменту линија обале ипак остаде неоскрнављена. Наслањам руку на земљу. Један је облак у очима. Плав као Норман, као ја. Сећам се био ми је друг. Заједно смо чекали брод на кеју. Месец заборављен и блед никако није могао да се утопи. Увече смо их нашли на углу. Један је био гологлав и скитница по срцу, али то никоме није говорио. Те је ноћи умро у Ротонди Жорж. Тада су прекинули пругу. Оставили су ме самог на киши. Река је била изашла из корита и пошла друмом. Сан две сенке у прстену и смрт пријатеља. Био је само ореол елисе пред тобом. Она је долазила кришом ноћу и нестајала на улазу у ресторане. Грозно је изгледала та рука без ноктију, увек пред очима, у купеу и на сигнаlima. Пружили су му рукавицу али је он тупо гледао у њу. Воз није могао никако да се заустави. Један скретничар је махао зеленим фењером у знак узбуне. Колико су далеко, друже мој, реке Bolea. Код нас је цветао снег по друмовима. За освету, кад је легао да спава змија му је ушла у уста. Збуњен претрча улицу и скочи у језеро, на чијем дну беху црни бисери сакривени међ алгама. То је било у области Anasconda. Међутим Wood-а је често варао један облак. Новембра, изневерен од својих људи, диже ланггер и отплови са Рамоном на запад. Палубом се целе ноћи

шетао североисточни ветар. Идемо стално а тунел још увек траје. Боле ме очи од мрака који се претвара у жуте колутове. У углу невидљиви сат откуцава чекање. После се појављује у даљини, ненадно, Скандинавија као санта леда иза отока. У сред ове трагедије ћутања пут се раздваја на две стране. Нигде моста. Болестан сам од овог лутања. Заборавили су ме сви на равницама снега који је плав као зора. Идем улицама сам и ко зна где ћу заноћити. Боли ме рука. Носим је као знак понижености и ако гори. За тајну које ноћи, шаљеш црна руковања као пољупце и дајеш своје очи пролазницима за успомену! Све је претворено у пожар усана. Око нас жалосна корачница и ниједно откровење у срцу. Само ноћ гори пламеном узнемирења. Твоје стопе још нико није додирнуо. Зар ниси већ уморан да заборавиш! Звала се Олга. Кад се врати Wood, украшћу је. Нека се улица смеје, бор ми је друг у овом чекању, али је неко умро за моје другове и мене. Имала је 16 година и очи боје кестена. Заволео сам је у планини. Тада смо стигли у Огњену земљу! Зар нисте никада били тужни због речи неке уличне песме. Изнад сваке куће стајала је табла:

Зашто живите?

Сва су окна била затворена. Капути самоубица ћутали су у собама. Морао сам да прођем незапажен. Иза прашњавих улица све су реке носиле иста имена. Неки пут нису знали да ли су то баш реке. Сви су чекали вест из даљине; брод није никако долазио. После због плиме, обала беше стрма, скакаху доле један по један. На рубу остадоше само стопе. Водио ме је од слике до слике. Беху то плава платна. Ово је она! Једно познанство из Луксенбуршког парка. У срцу брда никада неће проћи ова ноћ! За прљавим столом који мирише на просуто вино и ко зна чију крв, Wood је нашао те чудне иницијале. Да ли је то била шифра претпоследњег путовања или само име неке жене из предграђа, коју су студенти волели за 5 франака! Далеко је граничар у белој караули. Сваки је тунел црна песма брда и људи. Плашим се злослутних снова и богумилских споменика на завијутцима. Безаног скидоше са клупе. Над њим, кроз поцрнело стакло, локомотива искривљена и обавијена паром, далеко остављене жене из Андалузије, маларија над палубама и две модре пруге којима гори хоризонт. То је била туча у којој момци с белог брода однеше девојку. Увече, са скрштеним рукама, звезде падаху као роса, колико гордости и бола да се заборави једно име. За кога ћуте планинске очи над овом тајном! Тајном или смрћу. Ниједна кућа у улици није имала прозоре. А ми смо једнако ишли. Пут је био непознат и све више залазио у брда. Кад је свануло он беше слеп. Колико пута над овим сломљеним речима није хтело да се смркне. Где си даљино, коју нису оскрнавиле стопе! Даљино јутра! Другови, колико снова за ово име које не смем да кажем, за крај дана у очима, за ово чекање! У рукама носим огањ

лутања, сенка сам вода са оне стране архипелага. Горе стопе на друму, над нама три одјека. Ћутим, то је била само ноћ тебе, ноћ болна, ноћ чулна, ноћ јужних острва, ноћ твога хода. Причало се о чешким рударима. Поткопи су остали као утеха. Да ме није придржао велики Ное умро бих на тротоару. Једног јутра последњи становници чуше у даљини хук елисе. Сви су носили црне мантилове као на маскаради. Демаскирана улица се смејала, Wood је прошао сквер, торњеви катедрала потсетише га на норвешке светионике и он се затетура. Десни рукав био је празан. Није ме ни погледао. За њим су ћутали крманош и Ное. Твоји су снови бели снегови, на твоју косу новембар не баца златне сенке. Још увек куцаш на прозор да пробудиш вал који одлази, бели вал на који наслањаш руку. Увек ме у предграђу затекне самог зора кад хоћу да пољубим облак над куполама. Притокама одлазе, увече мрачни, сенкама на последњој станици утопићу очај заборављених у воде, у горе; морски кринови над овим просторијама које су увек црне. Чекам реч братску у кишно вече. Идемо, на улицама погашена светлост. Велики трус је оставио само мостове. На тротоару једна откинута афиша. Антене и торњеви остају за нама као фата моргана. На путевима су брезе још увек беле. Мажемо руком последњим тополама, дим разливен као воде притискује равнице. Вулкански архипелаг ћути. Носе ме. Пред очима сенка машиновође. Неко посрће. Заборавио сам дато обећање. Она одлази. Затварам очи и над овим надањем, у зору, скрхане руке моје, четири апокалиптична коњаника пролазе, даљина је побеђена. Wood са три модре пруге под очима, сам, за време ове плиме јесени, није могао да се заустави. Последње варнице авантуристичког живота северног капетана. Ни на једном светионику северозападне Скандинавије не дознадох ништа. На зиду је висио мој портрет. На длану руке држао сам своју главу. За мене ипак остаде тајна, зашто су ме убили!

(Одломак из романа
„Огњена земља“)

Бранко Миловановић.

„У тим дрхтајима у тој непрегоривој немоћи осташе жртве.

Одани да умру...

С. Кушић

„Најзад дођох до тога да примим за светињу нерад тога духа. Бејаш лењ, у плену гломазне грознице; завидех срећи животиња: гусеница које представљају невиност првобитног сока, кртица, сан девичанства. Карактер ми се загорчавао. Рекох збогом свету у бог те пита каквим песмуљцима романтичним“.

Артур Рембо.

Замрљан пламен знамење моје
сав плашљив тешко у трагу хода
кад понор гори у очима као тело
дан зашао за даљином за руком усијаном

пламен руку што носе као реке
ноћи, замке, сунчеву грану
стиснуто плачу све шуме сенки
немир

као капљање дубоко
што сагорева тако кап по кап

влажно пада од ма где стаза
скривено дишем у трагу хода
лако лако да чекам
да спасем руке из брега
блесак је само само су топле кише
поља распевана ко врисак наг.

Љ. Јоцић.

Матош према критици

Матошевој идеалистичкој концепцији живота и естетике противстављени су Скерлић у Београду и М. Марјановић у Загребу. Матош устаје против њиховог материјалистичког схватања уметности, утилитаризма, публицистике у књижевној критици. По његовим појмовима корисност књиге је у самој њеној лепоти, а не у њеном циљу, као и да најкорисније књиге нису увек и најлепше. Са свог индивидуалистичког становишта, он је корисност гледао кроз импресионизам, а не кроз социјалне услове, па васпитан у романтизму није хтео примити да уметност може служити социјалној будућности колико религији лепоте.

М. Марјановић, који је у напредној хрватској омладини, одгајеној у духу прашке интелектуалности, а чија је девиза била „народним благостањем ка просвети“, заступао књижевну политику, био је противник идеалистичке методе, а за реалну везу са народним животом. Марјановић је био за синтетичку критику, против импресионистичке и доказивао је да критика не треба да буде само психолошка и аналитичка већ и социјолошка. Марјановић је у своје критике публицистички уносио Тенове методе, а често је указивао на опасност утицаја Матошевог „цртичарства“, фрагментарног психолошког студирања. Он је књижевност хтео да доведе у склад са реалистичком тактиком хрватске напредне омладине која је прилично магловито, са осећајношћу за Словенство хтела Хрватство да стави на економску и социјалну базу и да у фанатички романтизам праваштва унесе модерније националне основе, рационалнији политички став и умереност у екстремне племенске борбе. Сем тога што је Марјановића нападао из свога артизма, Матош га је нападао и из праваштва, јер је чланак „Срби и Хрвати“ који је 1902 год. изишао у „Српском Књижевном Гласнику“, прештампан у „Србобрану“, и изазвао програмске демонстрације у Загребу, означио напредну хрватску омладину као индиректног помагача увлачења српске хегемоније.

М. Марјановић се формирао у реалистичкој критици натурализма, док је Матош под утицајем групе антидрајфусоваца. Марјановић и Скерлић нашли су се на путу између Гијоа и Макс Нордау. Београдску књижевност реформисала је Женева, док загребачку Праг и Беч. На Марјановића утицали су масариковци, на Скерлића жоресовци.

Матош је Скерлића звао својим „протуношцем“ и сматрао га је утилитарним проповедником и демократским, социјалистичким критичарем коме је „здрав“ од најмилијих атрибута, који базаровском иронијом карикира романтично доба и који презире песимизам. Као индивидуалист, Матош је скептик, релативист и антидемократ. „Али док се Скерлић

тјешу позитивном вјером у напредак човјека, ја сам уверен о вечности људске глупости, демократију не сматрам религијом, не вјерујем у људску једнакост и правду, мислећи да је најлепши циљ човјека пољепшавати тај живот и служити љепоти... Главно је грести идеалу..."

Идеализам је битна одлика Матошеве природе и он у критици види уметност осећања и стварања, сталну еволуцију, импресију уметности, док је уметност импресија живота. Оно што Матоша одликује у нашој књижевности, то је мобилност његовог духа. По њему „човек се мијења сваког секунда. Дух није кантар. Према томе је критичар с једне стране скептик, противник сталних догми, с друге вјечна радозналост и жеља да се што ближе примакне икарском идеалу“, Матошев артистички дух иставља као главни принцип естетике идеализам, култ лепоте, и као импресионист, под јаким импулсом своје живе субјективности. Матош је нашао најпогоднији израз својим књижевним утисцима у есејима и фељтонима. У страниој књижевности Матош је имао пробран укус, одушевљавао се највише Бодлером, у српско-хрватској књижевности имао је одлично познавање средина и менталитета наших људи. Његова опажања нису систематизована, због своје променљиве субјективности фељтонска су, али имају у себи духовне свежине, тако да су многа и данас сачувала своју убедљивост. Матош је у критици импресионист, наклоњен романтизму, артиста који има култ стила, сугестије језика, не сматрајући стил као мајсторство, већ као резултат уметничког сензибилитета, интелекта и фантазије.

У својој критици на Скерлића, Матош истичући мане Скерлићеве говорио је о својим врлинама. Пишући о Скерлићу правио је паралелу између њега и себе. Налазио је да Скерлић нема супериорног укуса, нема осећања за стил, да његова естетска култура није ни мало велика, да није ни мало музикалан нити показује симпатија за пластику. Скерлић је по Матошу моралист, „прозаични и неартистички дух“, „изврстан публициста“, „Sitzfleisch-енергија“, човек који је кроз утилитаризам и демократију био ближи Базарову него Тургеневу и није био у стању да схвати лепоте романтизма и прави песимизам. Матош више воли стих, док Скерлић прозу, више воли естетичну емоцију док Скерлић етичку, више имагинациону литературу, док Скерлић рационалну. Иначе, у полемичним борбама Матош је Скерлића нападао због компилације његове докторске тезе, швајцарског универзитета и његовог демократизма у коме је он видео фразерства и дволичности.

Импресионист, индивидуалист, баресовац и гричевски романтик, песник који и сам припада „последњим љубавницима месечине“ песник традиција сматрао је ипак модернизам као питање стила, „изразановихдуша, нових умјетности без обзира на садржај“. Футуризам је н. пр. нападао као књижевни покрет, али му у целини није изгледао као бесмислица.

В. Глигорић

„Важније је да ја верујем да је ипак
написан један текст тамо где он за-
иста није написан“.

З. Вујадиновић.

Откривен је пролаз на небу — иде се као
магле скривено увек под кровом.

Тишина је стојала на улазу; пева се само
жалосним пролазима у бегству руке држећи
усправно.

Сви се они зову једним именом. Шта
марим за пророчанство пало као вода... ако
је био заиста то пад воде?

Над овим рукама сам језиво укочен
символ сам крви ове ноћи. Они су сви
стојали и показивали дланове на отвору...
Спасите нас... спасите нас.

На прстима се приближавало стубовима
неба... Увек је оклевано да се открије ноћ.
Улазило се и излазило пуни прашине осе-
тивши скору дубину грчевито смо се молили
Морали смо пазити на тренутак — Очекивао
се свакога часа сусрет — изненада цве-
тали су људи из плавих провалија без
одећа —
будило се.

викало да се заустави. да се попне
Били смо свесни да носимо као сан успаване
брегове и шуме испод дрвећа у сенкама
на води био је страх од змије за лице.
Ипак споро је открављивање.

Пипамо по дубини... ишчезла је...
Те ноћи, нигде ноћи
Остали смо само ми

Слободан В. Кушић.

Уметност у последњем часу

Ово дубоко дисање однеће својом грозном хаљином и ово мало срца. Тако живот остаје у неколико облака. Не, појављује се облачнији, ту где се меша живот и ова једина стварност, преко које никада неће доћи идеја и никада догађај; у догађају цели у овом свирепом походу против себе. Успорена и понирућа извесност коју слутимо остаје без гласа, мукла, стварна, апсолутна. Па ипак све је још увек мртво у овим одблесцима немим и угашеним иза којих нећемо више ни речи, нарочито не речи.....

Звездан Вујадиновић.

(Je n'ai pas toujours en cette sureté, ce pessimisme qui rassure les meilleures d'entre nous. Il fut un temps où mes amies riaient de moi. Je n'étais pas le maître de mes paroles Une certaine indifférence. Je n'ai pas toujours bien su ce que je voulais dire, mais le plus souvent c'est que je n'avais rien à dire. La nécessité de parler et le désir de n'être pas entendu.

Paul Eluard).

Павле Васић : Портре.

24. јануар на точковима

(Одломак из романа)

Исте ноћи идућег дана.

У купеу смо сами — он се спасава, управо то и јесте оно одакле почиње сливање у неочекиван вртлог. Фатум је руку пао као бронза или смо свуда видели мрцварење које је истакнуто као знак. Не, никада висине, упуштање у такве скокове од којих људи заклањају лице — доноси увек ватру прнуте свежине. Безуспешно су покушали да се затворе, али се никада нису усуђивали да запливају у незајажљиву бездан.

Упорно су лутали сву ноћ за тим неизбежним другом — Ма ко ту био прсти су се аутоматски грчили — јављали су долазак воза — тражили су се да се не изгубе, да не залутају у овој пространој избезумљености бојали су се немира, задоцнења — воз је већ требао да наиђе. Нашли су се и у кући али више то није била она наша кућа у њој је било све празно чак су се и зидови изменили. Околина је била свирепо мирна.

Како су лепе и радосне мреже које истичу приликом тог пута. Увек је то тако када се развлачи само од себе — упућено је ономе што је чекао или оном што је тек требао да се створи. Надали смо се свакога часа његовом излазу. Наједаред сам постао грозничаво издужен у те шине којима је већ наилазио воз, напрегнуто сам чекао да се појави први глас. Тада смо сви скупа доживели то случајно шиштање крви. На ово нас нико није приморавао нисмо се више ни плашили, само сам ја био онај који се пео док су остали били у неизвесности од смрти или пута — тај пут био је уз неке степенице у полумраку претоварене пажњом ваљда од лица која су ме дочекивала и све слабије бацала се речима које су се претварале у комаде и клизале по поду. То је била последња светлост у овој затвореној ноћи. Брзо сам тражио излаз. Неизоставно је морала бити ту. Чврсто сам био убеђен у то да ово није моја кућа... Говорили су ми да се врха никада нећу дохватити... Тада је већ пут водио преко поља. Био сам свирепо спасен. Као да сам се плашио од тих пролаза бежао сам све брже од свога трага.

У купеу се околине и даље распрскавала празнина — На поду су се шетале сенке, отварале и затварале врата

излазиле и звале као да се нешто тражило... Под вагоном су мотали конач. — Свим је сигнаlima било запрећено да вичу кроз ноћ. Напољу је оживљавала вика се у пркос свим путницима који су сањиво шетали — Узнемирено су отварали прозор — магла је гурала дланове у уста — Говорило се и против тог устајања, против узнемирења, не-носних немира, узнемирења при катастрофи.

Говорило се о мостовима који лете (Клели смо се да смо га сви видели). Пази... Ови су нечујни путеви најсигурнији за бегство... а после...? После је све заборављено јер се заборави правац и онда се сигурно чека... чека се залазак и појављивање људи. Има их много.

Како притајено црвени крв...

Млаз је се зарио у лице...

Бол...!

Врисак...!

Соба у којој се налазимо сва је у трзајима, зидови морају да се придржавају да се не би раздвојили јер онда је сигурно јурење у врисак — Где се то сакрио кад тако грца... Он је рањен.

Врисак га је овога пута погодио. Однели су га на воз. Поред мене пролазе журно и с радошћу јављају о калајној линији на хоризонту. Треба бити опрезан...

Па то је само ноћ....!

Стазе је све више нестајало и ми смо престајали да учествујемо у овом мељању

гњечењу,

пењању,

ширењу,

склапању.

Ми смо их све осећали, јер њихова песма једина је била у стању да сруши ове завесе као руке што висе над главом, и да се зарију у даљину што чека као вода.

У осталом нисам индиферентан ни колико мој мртво унешени добро познати гонилац — али сам ипак био сав у кукњави због моста који је морао да се сруши.

Јурили смо највећом брзином преко отвореног поља — Чекала се светлост па да се заврши овај ход... јурили смо. Светлост се није појављивала.

Плакао сам. Жалио сам ходове нечујне зрачне, топле ходове у овом гњеви изломљеном несвесном гњеви који је падао око мене.

Био сам у вриску бола — пута који је почео да пада.

То су били точкови...

Страшно су ме унаказили ти црни и бели точкови који су улазили један у други и на нас ишли...

Полако се губила ова ноћ пружања, ручења, промашаја — Отвори су престајали да се церекају, уморно су затварали руке.

Стизали смо...

Слободан В. Кушић.

Ходом покрити није тешко превући ходом и тишином. Покажите кајање у кривој долини рођена је за смисао у снази на улици у жељи тој. Она је сама ограђена виром дочеком чекања пођимо. Полазак са јутра за горама проткан је бунцањем и сном. Откупите главом зеленила у води чаши воде на јутру, не пропадају и не вену у том пророчанству који је пламтео до доласка, долазак до плача долази. Дочекујте ноћ, дижите руке без смисла са симболима плавим о голи само голи! Чекање и реч. Дозив доласка гордост на уснама са знаком путоказа урличе она чека звезде. О исто он је сам, он дражи данима он тражи пут! Помозите. Но само без вас није молба ни жељом трунка не учините пут.

Датуми рођења на рукама. Тишине у јесен је рана у виноградима. (Зре тишине... Боли и умара дозива кроз ветар. Снег пада — јецај. О какве радости ноћ је прошла преко жутих река без убиства убиством. Ветрови на рекама.

Неко ће пре неко после стићи. Радост ће стићи младост. Оваплоти истину за ноћ за срму у звездама и вечност протичеш у ноћ на паду под окриљем неба и жене. Ти гледаш он умире у болници кроз стакло. Умиру очи. Ти гледаш. И круном снаге покажите здрављу веровања са мансарде у крику и урлању за колац радости. Добротом ми ћемо у сну истином и жељом пружити ишчекивање кроз вратнице. Живим и живим са песмом на рукама само за тај час. Он је био тај. Он је красан у берби. Пропада младолик. Пружите доброту искренности. Оно је лаж у колевци која пада. Миром преко реке полазе снегови фантастичан је у сенци ми пролазимо данима илуструјући избегавање козмоса и пут звезда чеканих равно каменим тротоарима на угловима болни за те. Он пада. Он тоне. Искра у дану исповести гаси се. Мутне реке корена гасе се.

М. Чиплић.

„Il s'en suit notre attitude anti-stylistique. Nous voudrions l'art d'inventer une fable tellement nouvelle et vigoureuse qu'elle puisse passer à travers mille formes et mille styles différents tout en gardant sa vigueur originale: justement comme il advint aux mythes et aux fables des deux ères qui nous ont précédé“.

Massimo Bontempelli.

А К Ц И Ј А

МИЛОШ ЦРЊАНСКИ: СЕОБЕ. Све више долазимо до уверења да узалуд чекамо у нашој уметности један високи уметнички домет. И још више, изгледа, да ћемо дуго чекати. Довољно је видети под каквим се сугестијама код нас пише па утврдити ускост индивидуалног живота писаца а преко овог значење будућих књига. Тако Г. Брана Ћосић ставља своје књижевне способности у службу традиционалној занимљивости друштва оживљеној карактеристиком београдских „лафова“ и „лафица“. Г. Сибе Миличић даје израза утицајима који на његову ерудицију врши „актуелност“ литерарне Европе. Г. Милош Црњански за своју ларпурлартистичку сенсибилност тражи штимунг прошлости који проширује на такође традиционалну дубокомисленост старих српских литерата о историском роману. Црњански ипак својим лиризмом, мекоћом, нервношћу успева да своју субјективност живо изрази. То је у овом карактеристичном случају и истина о њему.

Сеобе г. Црњанског у главном су сенсибилан импресионистички роман чија права тенденција везана за литературу ипак остаје са отиском непосредног учешћа самог г. Црњанског. Извесна егоцентричност названа тако приликом скорошње оцене његових путописа јесте у односу према уметности његово основно значење. Уз широку објективност то би био једини став у коме би могли да помиримо оно што у Сеобама заслужује признање својом дубљом нервношћу, мутнијом сенсибилношћу и оно што их чини сентименталним, наративним, површним, декоративним. И ако оно што га одваја од литературе није толико снажно да би му дало места ван ње, ипак тамо негде где Црњански звучније трепери има нечег значајнијег и дубљег. Све то међутим не значи да видимо г. Црњанског засебно. Пре свега Сеобе су историјски роман који је личност пишчеву толико приближио литератури а литературу личности пишчевој. Личности у роману превучене целом том књигом живе као релативне вредности, као релативна вредност Сеоба од снажнијих треперећих тонова који су утиснути фрагментарно и површински. Постоји, дакле, извесна дубина преко које не прелази г. Црњански. Отуд је његов импресионизам разводњен, несажет, као вечита нужна сенка онога што у ствари чини Сеобе, као и онога што би иначе могло чинити сваки други роман. Радо признајемо ипак, да тај треперећи импресионизам живи од отменог горког осмеха, од сплина увученог из свих тих ствари, које је Црњански видео тако мутне у њиховој бесмислености и празнини, у душама и свету.

Ми смо већ казали, да поред тога што се многим чини да су Сеобе једино могући правац духа (поводом чега наша иронија постаје све комплетнија) постоји један духовнији

апсолутнији њихов садржај. Разломљен, утиснут где, утишан сплином овај скривени лик Сеоба чини их живим и импресивним.

У овој позадини почиње и престаје значај Милоша Црњанског.

У недостатку директне и апсолутне везе, која чини сажетост, кретање, у недостатку онога што је зароњено у узбурканију, тамнију дубини духа, ова уметност сва је у знаку површинског, више рафинованог него искреног. Уношењем у сочнији, тежи штимунг духа лирика Црњанског оставља дубљи траг, непосреднији, свежији, али скоро никад без широког литерарног отварања. Ту и тамо види се да дише један подземни смисао уметности, али се у целини осећа одсуство нечег невинијег и апсолутнијег. Г. Црњански бар треба да зна да је још предатна млада Француска желела са Жувом:

L' impression la plus nue, la plus dépouillée d'artifices et de rhétorique la plus exactement collée, à l'entrevison initiale de l'esprit",

и да се од тог доба много што шта догодило на путу стварних граница духа и стварања...

Звездан Вујадиновић.

Ђ. ЈОВАНОВИЋ, О. ДАВИЧО и Ђ. КОСТИЋ: ТРАГОВИ. Ова година носи са собом знаке дубоке књижевне учмалости. Индиферентно клизање с једне, мучно пробирање с друге стране, огледа се увек у загушљивом даху са мало или ни мало готово површно доживљеном, у ма ком слепо рођеном комаду одломљеном из праве уметности.

Све се више показује да обале којима се до данас ишло остају увек исте и крај тако жељно очекиван доводи до повратка на пређашње. Сваки покушај да се ово избегне личи на утркивање: можемо а да не трепнемо. Чудновато ако се и пошло то лабаво пипање ставља у дилему чега и зашто („зашто писати“).

Бледа надирања одводе у разбацане сплетове линија и жеђ за једино могућим излазом остаје у рукама случаја.*

Без сумње, у слеђењу за оним да се остане свој до крајњих граница у свакој ствари, слободан од спољне форме и знака — потребан је извесан духовни слух нераздвојан од пута и трајања.

Г. Г. Ђ. Јовановић, О. Давичо и Ђ. Костић у непрестаном тражењу успели су да наслуте да се запљуснути реком подвести бацамо се у слеп лет за оним што је најближе, кроз бесвесне догађаје и ванматеријална хтења (одцепљени потпуно од воље) ивичећи ствари истином, види их да су такве какве их ми преживљујемо кроз све њихове облике у које тону при сенчењу сопствене боје. Само у том животу у, животу тих догађаја, у самим нама, кроз саме нас, наслућују се

* Издваја се нов покушај г. Бранка Миловановића са „Desorientation“

Asijana Kisić

ствари које ће се догодити пре наслуђивања и које су се догодили после наслуђивања. Живети неудаљавајући се од купања у тој будноћи, у тим несравњивим најгрознијим узнемирењима спуштен је цео живот.

Не тежећи за одвојеним случајевима спољњег додира изолују се и остају недокучиво сами.

При изненадним срастањем са једним песником, они му откривају да су још увек у њиховим рукама утиснуте речи и звуци.

Реч као крик догађаја. Стварања се замишљају као нека врста анализе заједно заклоњених ноћи, док љубав за једним очишћеним путем може се схватити као дубок импулс у крволиптању ових судбоносно насталих стихова.

Г. Ђ. Јовановић. Утанчан у ишчекивању кроз зидове свога духа гази по води подсвести претстављајући битност овог емаљираног хода. Увек иза тога извире живот. Какво сурово радосно рођење, кроз вребање, кроз чекање.

Сав у једном јутру, јутру сањивом као девојка, његово вечно јутро, јутро, само његово, јутро за тај дан, његово јутро.

Тај потмули лик ограничења ставља нас у побожну горко стрепећу молитву „молитву коју си брао прегрштима“, у несагориву реч која гори као ватра.

У непосредној смо близини на видовитој ледини сна (дана или ноћи) када се прогледа у једној

„неношеној орлици кише“

Закључан у кристалу себе, остаће стран и неразумљив за „позоришну публику“ и љубитеље „лепе књижевности“.

г. Оскар Давичо у своме пенушавом фрагменту из Расткових Записа и песми Бродолом са неком свечаном децијом радошћу, узвелику гипкост, корача по сновима раскошно украшеним где се осећа притајено жуборење руку, чудних ветрова на длану, претсказање за тужну невину радост у некој улици под капијом залутале ноћи у овом врискуљудскога мяса у овом топлотом, тако топлотом куту сна, без ивица и падања.

„О те топле луде

Луде жеље у вечерње

Назри!“

Ови стихови најбоље карактеришу невину сочност Оскара Давича.

Г. Ђ. Костић (Грумен птице, увек влажан пољубац ненадан, наге девојчице или црви). У развоју свога духовног живота неодвојив је од бучних таласања и превирања (од „Октобра“ 1927 год. до јан. 1929 год.) одакле се временом ваја индивидуална духовност.

У колико се успело у избијању личнога духа томе је релативно дат израз у једном подсвесном трзању у несавадљивој слободи:

„Волећу када ми крије у стабљици зелено

Само један лахор осмех разливен

За топлу рану рађања прикривен

Волећу,

Тим најближим стиском руковања

У сваком кораку откривен“

Слободан В. Кушић.

апсолутнији њихов садржај. Разломљен, утиснут где, утишан сплином овај скривени лик Сеоба чини их живим и импресивним.

У овој позадини почиње и престаје значај Милоша Црњанског.

У недостатку директне и апсолутне везе, која чини сажетост, кретање, у недостатку онога што је зароњено у узбурканију, тамнију дубини духа, ова уметност сва је у знаку површинског, више рафинованог него искреног. Уношењем у сочнији, тежи штимунг духа лирика Црњанског оставља дубљи траг, непосреднији, свежији, али скоро никад без широког литерарног отварања. Ту и тамо види се да дише један подземни смисао уметности, али се у целини осећа одсуство нечег невинијег и апсолутнијег. Г. Црњански бар треба да зна да је још предратна млада Француска желела са Жувом:

L'impression la plus nue, la plus dépouillée d'artifices et de rhétorique la plus exactement collée, à l'entrevison initiale de l'esprit,

и да се од тог доба много што шта догодило на путу стварних граница духа и стварања....

Звездан Бујадиновић.

Б. ЈОВАНОВИЋ, О. ДАВИЧО и Ђ. КОСТИЋ: ТРАГОВИ. Ова година носи са собом знаке дубоке књижевне учмалости. Индиферентно клизање с једне, мучно пробирање с друге стране, огледа се увек у загушљивом даху са мало или ни мало готово површно доживљеном, у ма ком слепо рођеном комаду одломљеном из праве уметности.

Све се више показује да обале којима се до данас ишло остају увек исте и крај тако жељно очекиван доводи до повратка на пређашње. Сваки покушај да се ово избегне личи на утркивање: можемо а да не трепнемо. Чудновато ако се и пошло то лабаво пипање ставља у дилему чега и зашто („зашто писати“).

Бледа надирања одводе у разбацане сплетове линија и жеђ за једино могућим излазом остаје у рукама случаја.*

Без сумње, у слеђењу за оним да се остане свој до крајњих граница у свакој ствари, слободан од спољне форме и знака — потребан је извесан духовни слух нераздвојан од пута и трајања.

Г. Г. Ђ. Јовановић, О. Давичо и Ђ. Костић у непрестаном тражењу успели су да наслуте да се заплуснути реком подвести бацамо се у слеп лет за оним што је најближе, кроз бесвесне догађаје и ванматеријална хтења (одцепљени потпуно од воље) ивичећи ствари истином, види их да су такве какве их ми преживљујемо кроз све њихове облике у које тону при сенчењу сопствене боје. Само у том животу у, животу тих догађаја, у самим нама, кроз саме нас, наслућују се

* Издваја се нов покушај г. Бранка Миловановића са „Desorientation“

ostojak kisi

А К Ц И Ј А

МИЛОШ ЦРЊАНСКИ: СЕОБЕ. Све више долазимо до уверења да узалуд чекамо у нашој уметности један високи уметнички домет. И још више, изгледа, да ћемо дуго чекати. Довољно је видети под каквим се сугестијама код нас пише па утврдити ускост индивидуалног живота писаца а преко овог значење будућих књига. Тако Г. Брана Ћосић ставља своје књижевне способности у службу традиционалној занимљивости друштва оживљеној карактеристиком београдских „лафова“ и „лафица“. Г. Сибе Миличић даје израза утицајима који на његову ерудицију врши „актуелност“ литерарне Европе. Г. Милош Црњански за своју харпурлартистичку сенсибилност тражи штимунг прошлости који проширује на такође традиционалну дубокомисленост старих српских литерата о историском роману. Црњански ипак својим лиризмом, мекоћом, нервношћу успева да своју субјективност живо изрази. То је у овом карактеристичном случају и истина о њему.

Сеобе г. Црњанског у главном су сенсибилан импресионистички роман чија права тенденција везана за литературу ипак остаје са отиском непосредног учешћа самог г. Црњанског. Извесна егоцентричност названа тако приликом скорашње оцене његових путописа јесте у односу према уметности његово основно значење. Уз широку објективност то би био једини став у коме би могли да помиримо оно што у Сеобама заслужује признање својом дубљом нервношћу, мутнијом сенсибилношћу и оно што их чини сентименталним, наративним, површним, декоративним. Иако оно што га одваја од литературе није толико снажно да би му дало места ван ње, ипак тамо негде где Црњански звучније трепери има нечег значајнијег и дубљег. Све то међутим не значи да видимо г. Црњанског засебно. Пре свега Сеобе су историјски роман који је личност пишчеву толико приближио литератури а литературу личности пишчевој. Личности у роману превучене целом том књигом живе као релативне вредности, као релативна вредност Сеоба од снажнијих треперећих тонова који су утиснути фрагментарно и површински. Постоји, дакле, извесна дубина преко које не прелази г. Црњански. Отуд је његов импресионизам разводњен, несажет, као вечита нужна сенка онога што у ствари чини Сеобе, као и онога што би иначе могло чинити сваки други роман. Радо признајемо ипак, да тај треперећи импресионизам живи од отменог горког осмеха, од сплина увученог из свих тих ствари, које је Црњански видео тако мутне у њиховој бесмислености и празнини, у душама и свету.

Ми смо већ казали, да поред тога што се многим чини да су Сеобе једино могући правац духа (поводом чега наша иронија постаје све комплетнија) постоји један духовнији

апсолутнији њихов садржај. Разломљен, утиснут где, утишан сплином овај скривени лик Сеоба чини их живим и импресивним.

У овој позадини почиње и престаје значај Милоша Црњанског.

У недостатку директне и апсолутне везе, која чини сажетост, кретање, у недостатку онога што је зароњено у узбурканију, тамнију дубини духа, ова уметност сва је у знаку површинског, више рафинованог него искреног. Уношењем у сочнији, тежи штимунг духа лирика Црњанског оставља дубљи траг, непосреднији, свежији, али скоро никад без широког литерарног отварања. Ту и тамо види се да дише један подземни смисао уметности, али се у целини осећа одсуство нечег невинијег и апсолутнијег. Г. Црњански бар треба да зна да је још предатна млада Француска желела са Жувом:

L'impression la plus nue, la plus dépouillée d'artifices et de rhétorique la plus exactement collée, à l'entrevision initiale de l'esprit",

и да се од тог доба много што шта догодило на путу стварних граница духа и стварања...

Звездан Бујадиновић.

Ђ. ЈОВАНОВИЋ, О. ДАВИЧО и Ђ. КОСТИЋ: ТРАГОВИ.⁷ Ова година носи са собом знаке дубоке књижевне учмалости. Индиферентно клизање с једне, мучно пробирање с друге стране, огледа се увек у загушљивом даху са мало или ни мало готово површно доживљеном, у ма ком слепо рођеном комаду одломљеном из праве уметности.

Све се више показује да обале којима се до данас ишло остају увек исте и крај тако жељно очекиван доводи до повратка на пређашње. Сваки покушај да се ово избегне личи на утркивање: можемо а да не трепнемо. Чудновато ако се и пошло то лабаво пипање ставља у дилему чега и зашто („зашто писати“).

Бледа надирања одводе у разбацане сплетове линија и жеђ за једино могућим излазом остаје у рукама случаја.*

Без сумње, у слеђењу за оним да се остане свој до крајњих граница у свакој ствари, слободан од спољне форме и знака — потребан је извесан духовни слух нераздвојан од пута и трајања.

Г. Г. Ђ. Јовановић, О. Давичо и Ђ. Костић у непрестаном тражењу успели су да наслуте да се заплуснути реком подсвести бацамо се у слеп лет за оним што је најближе, кроз бесвесне догађаје и ванматеријална хтења (одцепљени потпуно од воље) ивичећи ствари истином, види их да су такве какве их ми преживљујемо кроз све њихове облике у које тону при сенчењу сопствене боје. Само у том животу у, животу тих догађаја, у самим нама, кроз саме нас, наслућују се

* Издваја се нов покушај г. Бранка Миловановића са „Desorientation“

Asloja Kicic

ствари које ће се догодити пре наслуђивања и које су се догодиле после наслуђивања. Живети неудаљавајући се од кућа у тој будноћи, у тим несравњивим најгрознијим узнемирењима спуштен је цео живот.

Не тежећи за одвојеним случајевима спољњег додира изољују се и остају недокучиво сами.

При изненадним срастањем са једним песником, они му откривају да су још увек у њиховим рукама утиснуте речи и звуци.

Реч као крик догађаја. Стварања се замишљају као нека врста анализе заједно заклоњених ноћи, док љубав за једним очишћеним путем може се схватити као дубок импулс у крволиптању ових судбоносно насталих стихова.

Г. Ђ. Јовановић. Утанчан у ишчекивању кроз зидове свога духа гази по води подсвести претстављајући битност овог емаљираног хода. Увек иза тога извире живот. Какво сурово радосно рођење, кроз вребање, кроз чекање.

Сав у једном јутру, јутру сањивом као девојка, његово вечно јутро, јутро, само његово, јутро за тај дан, његово јутро.

Тај потмули лик ограничења ставља нас у побожну горко стрепећу молитву „молитву коју си брао прегрштима“, у несагориву реч која гори као ватра.

У непосредној смо близини на видовитој ледини сна (дана или ноћи) када се прогледа у једној

„неношеној орлици кише“

Закључан у кристалу себе, остаће стран и неразумљив за „позоришну публику“ и љубитеље „лепе књижевности“.

г. Оскар Давичо у своме пенушавом фрагменту из Расткових Записа и песми Бродолом са неком свечаном децијом радошћу, узвелику гипкост, корача по сновима раскошно украшеним где се осећа притајено жуборење руку, чудних ветрова на длану, претсказање за тужну невину радост у некој улици под капијом залутале ноћи у овом врискуљудскога мяса у овом топлотом, тако топлотом куту сна, без ивица и падања.

„О те топле луде

Луде жеље у вечерње

Назри!“

Ови стихови најбоље карактеришу невину сочност Оскара Давича.

Г. Ђ. Костић (Грумен птице, увек влажан пољубац ненадан, наге девојчице или црви). У развоју свога духовног живота неодвојив је од бучних таласања и превирања (од „Октобра“ 1927 год. до јан. 1929 год.) одакле се временом ваја индивидуална духовност.

У колико се успело у избијању личнога духа томе је релативно дат израз у једном подсвесном трзању у несаваљљивој слободи:

„Волећу када ми крије у стабљици зелено

Само један лахор осмех разливен

За топлу рану рађања прикривен

Волећу,

Тим најближим стиском руковања

У сваком кораку откривен“

Слободан В. Кушић.

ИЗЛОЖБЕ

ИЗЛОЖБЕ У УМЕТНИЧКОМ ПАВИЉОНУ

При закључењу листа добили смо од г. Т. Манојловића исцрпан извештај о изложбама у Уметничком Павиљону али у недостатку простора принуђени смо да донесемо само поједине делове.

„Јован Бијелић и Марино Тартаља истичу се сасвим нарочито усред овог кола; први својим мање но до сада шареном, па, ипак, толико богатијим, звучнијим и, ако се може рећи, душевнијим полетом и својим појачаним смислом за величину и истинитост („Ћерчица уметника“, „Портрет г-ђе М. Б. В.“, „Мртва природа“ и „Каменичка улица“ су, неоспорно, најбоље што смо до данас видели од Бијелића); — други, Тартаља својим дематеријалисаним и угашеним, па ипак толико чулним и усијаним колористичким симфонијама које, у уметниковим најновијим сликама, од којих смо овај пут видели само оно дивно мало платно „Рибе“, улазе, канда, у једну своју још зналачкију, — још вишу фазу.

Сасвим друге врсте — али не мање привлачан — колоризам Ивана Радовића који најживљим и готово сировим бојама — бојама шарених сељачких тањира и медених колача — гради слике од јединственог декоративног дејства и суптилне душевне дражи. Две његове мртве природе — црно грождје, јабуке и друго воће — насликане са дивном, сочном наивношћу и истинитошћу јесу једна наслада за очи, онај „Човек што чита“ крај пећи једна идила пуна најфиније примитивистичке чари.

Најмлађи који су учинили, такође, једну брешу на овој изложби, доносећи један цео низ слика пред којима вреди застати и подуже, јављају се, готово сви, такође, у знаку безусловног колоризма. Ту је Миленко Шербан са једном још не сасвим уравнотежаном, али жарко и рафинирано бојадисаном „Nature morte“, Иво Шермет са својим сребрно треперећим мостарским пејзажима, Лазар Личеновски са својом смело и сочно набаченом „Мис Конго“, Станка Радонић-Лучев са једним женским портретом од париске лакоће и љупкости, Иван Лучев, Ђорђе Поповић и Антон Хутер са веома занимљивим „Мртвим природама“ и, најзад, Павле Васић чији врло озбиљно схваћени и солидно дати „Портрет брата“, истина, још одаје Бијелићеву школу, али одаје уједно и једног сликара који ће, можда већ ускоро, умети да изрази и својим сопственим језиком оне своје садржајности које се већ данас јасно оглашавају у његовом делу“.

*

„Као добродошла допуна и продужење Јесење Изложбе, следела је истој узастопце Изложба Стојана Аралица који је, на повратку из Париза, хтео да нам покаже тридесетак својих најновијих радова. Те слике представљају сведочанство једног великог и најповољнијег преображаја нашег уметника који се њима оверио као један од наших најштедљивих и највибрантнијих модерних колориста. Аралица, још недавно тако смишљен, опрезан и готово, ладан, у боји тако трезвен и штедљив, добио, је одједном, неки смели, страсни, треперећи потез којим баца, такорећи, варнице и пламење на платно и импровизује неке шарене и блештаве визије од чудне, пикантне дражи. Тако у оним хитрим и жарким пејзажима са мотивима из предграђа Малакоф, тако у оним чаробно бојадисаним и озареним „мртвим природама“, тако и у оним сочно и топло скицираним женским актovima, у којима се канда оглашава могућност једног монументалног фигуралног сликарства. Стојан Аралица дао је овај пут, свакако, већ нешто врло знатно, али то му, вероватно, још увек није последња реч“.

Тодор Манојловић.